

SPIS ILUSTRACJI

1. *Hrabina d'Egmont*. Drzeworyt wg rysunku H. Pilattiego. „Kłosy” 1867, nr 120.
2. Matylda Dylewska jako Henryk de Guises w balecie *Fiametta*, 1868. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
3. *Flick i Flock*. Drzeworyt wg rysunku H. Pilattiego. „Kłosy” 1869, nr 232.
4. Adolf Sonnenfeld. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
5. *Pan Twardowski*. Chor. Wirgiliusz Calori, 1874. Drzeworyt wg rysunku J. Konopackiego, z okazji 200. przedstawienia. „Kłosy” 1886, nr 1074.
6. *Pan Twardowski*. Scena w gaju palmowym. Drzeworyt wg rysunku F. Tegazzo. „Tygodnik Ilustrowany” 1874, nr 341.
7. Jan Popiel w tytułowej roli baletu *Pan Twardowski*, 1874. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
8. Helena Cholewicka jako kwiaciarka Jadwiga w balecie *Pan Twardowski*, 1874. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
9. Stanisław Gillert. Drzeworyt. „Tygodnik Ilustrowany” 1894, nr 16.
10. Helena Cholewicka. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
11. Wirgiliusz Calori, ok. 1870. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
12. Maria Oliwińska i Władysław Przedpełski, ok. 1870. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
- 13, 14. Obrazki z życia tancerki widziane okiem karykaturzysty. „Kolce” 1872, nr 24.
15. *Jotta* — balet Pasquala Borriego, 1876. Drzeworyt wg rysunku H. Pilattiego. „Kłosy” 1876, nr 597.
16. *Kuglarka* — balet Pasquala Borriego, 1877. Drzeworyt wg rysunku H. Pilattiego. „Kłosy” 1877, nr 646.
17. Tancerki warszawskiego baletu z dyrektorem Pasqualem Borrim, 1877. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
18. *Warszawa przed stu laty i dzisiaj* — balet układu José Mendeza. Drzeworyt wg rysunku J. Konopackiego. „Kłosy” 1886, nr 1071.
19. José Mendez. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie.
20. Hipolit Meunier w okresie walki o wystawienie *Boruty*. „Księga pamiątkowa Władysława Przedpełskiego”, 27 VI 1887. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
21. Władysław Przedpełski jako Flick w balecie *Flick i Flock*. „Księga pamiątkowa Władysława Przedpełskiego”, 27 VI 1887. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
22. Ludwik Rządca jako pan Twardowski. „Księga pamiątkowa Władysława Przedpełskiego”, 27 VI 1887. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
23. Ludwika Adler i Augustyn Berger. Pas de deux w *Śnie nocy letniej* Szekspira. Występy gościnne Adlerówny w Národním divadle w Pradze, 1884. Národní Museum, Praga.
24. Zofia Filatyn-Mikulska w roli Gizelli. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie.
25. Zygryda Gilska. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie.

26. Ludwik Rządca. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie.
27. Kontakty: scena baletowa — publiczność. „Mucha” 1884, nr 5.
28. Tableau baletu *Esmeralda* z portretem wykonawczyni roli tytułowej, Leontyny Dąbrowskiej. „Mucha” 1889, nr 20.
29. Tableau baletu *Asmodea*. „Mucha” 1890, nr 7.
30. Tableau baletu *Wieszczka lalek*. „Mucha” 1891, nr 20.
31. *Zabawa dziecięca* — 25 V 1894. Chor. R. Grassi. Sachsówna i Aleksander Sobiszewski, uczniowie szkoły baletowej. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
32. *Zabawa dziecięca*. Jadwiga Jezierska i Aleksander Sobiszewski. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
33. *Zabawa dziecięca*. Anna Gaszewska, Jadwiga Jezierska, Sachsówna, Romana Sztokdrejer. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
34. Soliści baletu warszawskiego z Rafaelem Grassim i Hipolitem Meunierem, ok. 1895. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie.
35. Rafael Grassi. „Album Teatralne” 1896.
36. Perspektywy ewolucji kostiumu baletowego. „Mucha” 1889, nr 2.
37. Z tajemnic scenicznych: Mefistofeles ginący w podziemiach. „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” 1893, nr 514.
38. Próba baletowa na scenie Teatru Wielkiego. Rys. L. Szpadrowski. „Album Teatralne” 1896.
39. Michał Kulesza i jego role. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
40. Matylda Krzesińska w mazurze z *Pana Twardowskiego* (występy gościnne z ojcem Feliksem), Warszawa 1895. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
41. Feliks Krzesiński w mazurze z *Pana Twardowskiego* (z córką Matyldą); występ gościnny w Teatrze Wielkim, 1895. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
42. Helena Rządcówna w czardaszu z III aktu *Jeziora łabędziego*. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
43. Cecylia Cerri, ok. 1900. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
44. Maria Rutkowska i Jan Walczak w tańcach z opery *Hrabina*, 1898. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
45. Sala prób baletowych. Rys. W. Podkowiński. Zbiory Muzeum Narodowego w Warszawie, Gabinet Rycin.
46. Michalina Rogińska. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie.
47. Maria Rutkowska. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
48. Tancerki baletu warszawskiego, ok. 1905. Pośrodku siedzi primabalerina Cecylia Cerri. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
49. Enrico Cecchetti. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
50. E. Cecchetti z grupą solistów warszawskiego baletu, ok. 1903. Ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie.
51. Olga Prieobrażenska. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
52. Anna Pawłowa i Michail Fokin w balecie *Lizetta*. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
53. Wiera Triefilowa. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
54. Tamara Karsawina. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
55. Irena Sironi występująca gościnnie w Warszawie, 1904. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
56. Helena Ossowska, ok. 1905. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.

57. Edward Kuryłło, ok. 1905. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
58. *Eunice* — chor. M. Fokina. Teatr Wielki 6 XII 1908. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
59. Augustyn Berger, 1910. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
60. Egzamin szkoły baletowej, 1911. Od lewej: Kozikowska, Adam Blancard, Halina Krajewska. Pośrodku Zdzisław Nelle. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
61. Halina Szmolcówna i Stanisława Kühn, ok. 1910. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
62. Anna Gaszewska i Piotr Zajlich, ok. 1913. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
63. *Szeherezada*. Teatr Wielki 10 III 1913. Chor. Piotr Zajlich. Stoją od lewej: Wacława Mieczkowska, Aleksander Gillert, Halina Krajewska; klęczą: Halina Jaksz, A. Kornaszewska; leży Irena Szymańska. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
- 64, 65. Pola Negri jako tancerka w sztuce *Sumurun* Fr. Freksy. Teatr Nowości, Warszawa 26 VI 1913. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.
66. *Potężny sojusz*. Pierwszy rząd od lewej — Jadwiga Jezierska, trzecia — Halina Szmolcówna. Ze zbiorów Muzeum Teatralnego w Warszawie.

Ilustracje w tekście (s. 144—148)

Cykl karykatur „Studia przedhistoryczne nad choreografią”:

Lekkość i elegancja, Powabna zamaszystość, Słodki sen nad strumykiem, Myśli samobójcze, Samobójstwo, Opanowanie gorących sentymentów, Wyznanie miłości, Miłosna ekstaza, Porwanie. „Kolce” 1879, nr 6.

Fotografie wykonali z oryginałów: Tadeusz Kaźmierski oraz Zakład Reprografii Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Na okładce zdjęcie Zofii Filatyn-Mikulskiej w roli Gizelli.

SPIS TREŚCI

Od autorki

5

Rozdział pierwszy

7

OKRES PRZEJŚCIOWY I DYREKCJA WIRGILIUSZA CALORIEGO (1867—1874), CZYLI POSZUKIWANIE WŁASNEJ FORMY WIDOWISKA BALETOWEGO

Zmierzch baletu romantycznego i nowe kierunki w balecie europejskim drugiej połowy XIX wieku — Nastroje warszawskie po powstaniu styczniowym — Zmiany w Warszawskich Teatrach Rządowych — Sytuacja w balecie w 1867 roku — Hipolit Meunier tymczasowym przewodnikiem warszawskiego baletu — „Na kwaterze” — „Fiametta” — Nominacja Caloriego — „Flick i Flock” — Choreograficzny styl Caloriego — „Meluzyna” — „Pan Twardowski” — Cholewicka; soliści baletu — Początek włoskiego stylu wykonawczego — Nagły zgon Caloriego

Rozdział drugi

30

DYREKCJA PASQUALA BORRIEGO (1875—1878) I JOSÉ MENDEZA (1879—1889), CZYLI WŁOSI W OFENSYWIE

Sprawa następstwa po Calorim — Dymisja Stanisława Gillerta — 800. przedstawienie „Wesela w Ojcowie” — „Bogini Walhalli” warszawskim debiutem Borriego — „Jotta” — Perypetie z „Kuglarką” i pożegnanie Borriego z Warszawą — Zmiany w zespole — Początki choroby Cholewickiej — Wznowienie „Katarzyny, córki bandyty” — Sylwetka Mendeza i wznowienie „Roberta i Bertranda” — Zmiany w dyrekcji teatrów i ich wpływ na organizację baletu — „Indie” — Pierwsza grupowa recesja z baletu — Emerytura i zgon Cholewickiej — Przedstawienia szkolne — Oszczędnościowa polityka senatora Gudowskiego i jej wpływ na balet — Przepawy Gilskiej z dyrekcją — Polityka repertuarowa Mendeza — „Coppelia” i „Warszawa przed stu laty i dzisiaj” — Walka o „Borutę” — Maria Giuri — Zucchi w Warszawie — Pedagogiczna działalność Mendeza — Młodzi soliści — Władysław Przedpełski — Podsumowanie działalności Mendeza

Rozdział trzeci

54

INTERREGNUM I DYREKCJA RAFAELA GRASSIEGO (1889—1902), CZYLI ZMIANA ORIENTACJI ARTYSTYCZNEGO KIERUNKU

Kryzys baletu europejskiego — Balet rosyjski — Nieporządki organizacyjne w Teatrach Rządowych — Przebudowa Teatru Wielkiego — Nuda w warszawskim balecie — Zamach operetki na balet — Otwarcie Teatru Wielkiego po przebudowie — Występy gościnne i „Wieszczka lalek” — Wznowienie „Pana Twardowskiego” — Grassi i jego warszawski de-

biut — Reforma szkolnictwa baletowego — Wzrost liczebny baletu — Występy Marii Petipy i Alfreda Bekeffi — Matylda Krzesińska w Warszawie — Zastój w repertuarze — „Diablotin” — „Zabawa dziecięca” — Pierina Legnani — Burza wokół „Damy kierowej” — Lew Iwanow w Warszawie — Nieporządki w balecie — „Jezioro łabędzie” — Sukces „Święta ognia” — Dyskusja nad reformą baletu i jej realizacja — Dymisja Grassiego — Soliści baletu — Michalina Rogińska — Maria Rutkowska — Taniec narodowy w warszawskim balecie

Rozdział czwarty

83

TRUDNE LATA 1902—1915, CZYLI ZMIERZCH WARSZAWSKIEGO BALETU

Isadora Duncan — Emil Jaques-Dalcroze — Reforma Fokina — Ballets Russes i zespół Anny Pawłowej — Trudna sytuacja Warszawskich Teatrów Rządowych — Enrico Cecchetti — Nowe porządki w pracy baletu — Deklaracja Cecchettiego i jej realizacja — Znaczenie Cecchettiego dla warszawskiego baletu — Powołanie Walczaka i Kuleszy — Mickiewicz w balecie — Tancerze rosyjscy w Teatrze Wielkim i Nowości — Fokin realizuje „Eunice” i „Chopinianę” — Klęska masowej emigracji — Augustyn Berger — „Szeherezada”, choreograficzny debiut Piotra Zajlicha — Edward Kuryło — Trudności wojenne — Wznowienie „Pana Twardowskiego” — Ewakuacja władz carskich i koniec Warszawskich Teatrów Rządowych — Charakterystyka baletu warszawskiego w latach 1867—1915

Rozdział piąty

106

TANCERKI I TANCERZE

Sale baletowe — Organizacja szkoły baletowej — Problem gaź — Damy kameliowe — Mażeństwa — Tancerze nauczycielami tańców salonowych — Tańczące rodziny — Solidarność środowiska — Benefisy i jubileusze — Emerytury — Rozkład zajęć w balecie — Kostium tancerki i tancerza — Choroby, wypadki — Kariery tancerek w innych działach sztuki teatralnej — Emigracja z baletu warszawskiego — Stypendia i występy zagraniczne

Rozdział szósty

127

PUBLICZNOŚĆ, PRASA, PAMIĘTNIKARSTWO

„Rozteatrzona” Warszawa — Ludność miasta — Kłopotliwa publiczność warszawska — Wielbiciele tancerek — Publiczność baletowa — Balet widowiskiem reprezentacyjnym — Obfitość prasy — Reporterskie relacje — Krytyka i krytycy — Balet w czasopiśmie humorystycznych — Początki baletowego kronikarstwa — Zbieractwo baletowe, Filatyn i Ciepłiński — Wspomnienia Owerły — Korolewicz-Waydowa o balecie — Artykuł Wacława Grubińskiego — Wspomnienie Leona Okręta — Wypowiedź Marie Rambert — Wspomnienia Poli Negri — Karsawina o publiczności na „Jeziorze łabędzim” — Cecchetti o latach pobytu w Warszawie — Opinia cudzoziemskiego publicysty

ANEKSY

151

Wykaz choreografów, solistek, solistów, koryfejek i koryfeuszy baletu warszawskiego w latach 1867—1915

153 227

Zagraniczne występy tancerzy warszawskich w latach 1867—1915	175
Gościnne występy tancerzy obcych na warszawskiej scenie baletowej w latach 1867—1915	177
Skorowidz chronologiczny	183
Repertuar baletu warszawskiego w latach 1867—1915	185
Premiery baletowe na scenach Warszawskich Teatrów Rządowych w latach 1867—1915	207
<i>Bibliografia</i>	211
Opracowania, książki — Teksty źródłowe — Dokumenty i rękopisy — Czasopisma	
<i>Indeks osób</i>	214
<i>Spis ilustracji</i>	223

"M" 4475

Redaktor: Krystyna Negrusz

Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków, al. Krasińskiego 11a. Printed in Poland. Wyd. I, 1740 egz., 18,8 ark. wyd., 16 $\frac{3}{4}$ ark. druk. Papier druk. mat. V kl., 71 g, 70×100. Oddano do składania 24 VI 1980 r. Podpisano do druku 12 VI 1981 r. Druk ukończono we wrześniu 1981 r. Drukarnia Narodowa, Zakład Nr 1, Kraków, ul. Manifestu Lipcowego 19, Zam. nr 546/80, F-14/342. Cena zł 130.—